

ПАМ'ЯТНІ ДАТИ



ВАСИЛЬ ПАВЛОВИЧ КОМІСАРЕНКО

(до 100-річчя від дня народження)

Василь Павлович Комісаренко народився 14 грудня 1907 р. в селянській родині в с. Черняхів на Київщині. Цій людині судилось увійти в історію України як видатному вченому – академіку, патофізіологу та ендокринологу, а також не менш відомому державному і громадському діячеві.

Змолоду В.П. Комісаренко виявив неабиякий інтерес до навчання. Долаючи труднощі бурхливої першої чверті минулого століття, юнак закінчив фельдшерське відділення Київського медичного училища, згодом – Харківський медичний інститут (1932 р.) і розпочав наукову діяльність в аспірантурі Українського центрального інституту ендокринології та органотерапії (нині Інститут проблем ендокринної патології ім. В.Я.Данилевського АМН України,

м. Харків) під керівництвом академіка В.Я.Данилевського і професора С.Г.Генеса. В 1935 р. захистив кандидатську дисертацію, присвячену механізмам дії тканинних гідролізатів та інсуліну на вуглеводний обмін. У тридцятирічному віці молодий учений був призначений директором цього інституту. Він доклав чимало зусиль до зміцнення матеріально-технічної бази інституту та розвитку наукових досліджень. Зокрема, тут уперше було налагоджено виробництво вітчизняного препарату інсуліну.

У 1939 р. О.О. Богомолець запросив В.П. Комісаренка працювати в Інституті експериментальної біології і патології МОЗ УРСР. Тут він разом із співробітниками лабораторії ендокринології поринув у вивчення механізмів фізіологічної дії інсуліну та кортикотоніну –стероїдного екстракту кори надниркових залоз. У 1941 р. вчений захистив докторську дисертацію стосовно впливу інсуліну на мозок, згодом видав монографію “О патогенезе “инсулинового шока”. Ця наукова праця була високо оцінена академіком О.О.Богомольцем. Велике значення для становлення наукових поглядів В.П.Комісаренка мало багаторічне спілкування з О.О.Богомольцем та його учнями – Є.О.Татариновим, М.Д.Тимофієвським, Р.Є.Кавецьким, М.М.Сиротиним, М.М.Горевим та ін.

Організаційні здібності В.П.Комісаренка не залишилися непоміченими, і його було призначено в 1940 р. заступником наркома охорони здоров'я УРСР. Цю відповідальну роботу вчений виконував також з притаманними йому завзяттям, хоча й відчував більшу схильність до наукового пошуку. Проте розпочалася Велика Вітчизняна війна, і на перший план у житті Василя Павловича як заступника наркома охорони здоров'я і уповноваженого Військової ради Південно-Західного фронту вийшли пробле-

ми медичного забезпечення військових і партизанських з'єднань, евакуації лікувальних і навчальних медичних закладів на Урал. У 1943 р. В.П. Комісаренко повернувся до наукової роботи і разом з іншими співробітниками О.О.Богомольця працював над створенням і удосконаленням технології виробництва препаратів, які були конче необхідні для лікування поранених – антиретиккулярної цитотоксичної сироватки та кортикотоніну.

Минула війна, вчений продовжив керувати лабораторією ендокринології у створеному О.О.Богомольцем інституті, а після реорганізації – лабораторією ендокринних функцій Інституту фізіології ім. О.О.Богомольця АН УРСР, де працював до 1965 р. У повоєнні роки наукова діяльність В.П.Комісаренка була зосереджена на подальшому вивченні властивостей кортикотоніну, його впливу на систему кровообігу, створенні та впровадженні в клінічну практику екстракту селезінки – спленіну, який виявився ефективним препаратом для лікування токсикозів вагітності, ускладнень променевої терапії злоякісних пухлин. Водночас займався педагогічною діяльністю як завідувач кафедри патологічної фізіології Київського медичного інституту ім. О.О. Богомольця та професор Київського інституту удосконалення лікарів (1945–1954 рр.).

Зростав науковий авторитет В.П. Комісаренка, він був обраний членом-кореспондентом (1948 р.), дійсним членом Академії наук УРСР (1951 р.). У 1960 р. йому було присвоєно почесне звання «Заслужений діяч науки». Міцні наукові та дружні стосунки склалися у нього з провідними вченими-ендокринологами країни – академіками М.О.Юдаєвим (Москва), В.Г.Барановим (Ленінград), Я.Х.Туракуловим (Ташкент) - та зарубіжжя (Г.Сельє, С.Мілку та ін.). Його було обрано головою правління Всесоюзного й Українського науково-медичних товариств ендокринологів. Але найбільшим здобутком науково-органі-

заційної діяльності В.П.Комісаренка стало заснування у 1965 р. Київського НДІ ендокринології та обміну речовин МОЗ УРСР (нині Інститут ендокринології та обміну речовин ім. В.П.Комісаренка АМН України) і створення відомої наукової школи ендокринологів. Серед його учнів і найближчих співробітників чимало професорів, академіків і член-кореспондентів НАН і АМН України, РАМН (М.Д.Трощко, А.С.Єфімов, О.Г.Резніков, О.В.Епштейн, І.В.Комісаренко).

В.П.Комісаренко доклав чимало зусиль для зведення сучасних будов інституту і придбання новітнього, найкращого на той час устаткування – електронних мікроскопів, швидкісних центрифуг, амінокислотного аналізатора, гамма- і бета-спектрометрів тощо. Він сконцентрував в інституті талановиту молодь і досвідчених учених, підтримував ініціативних працівників і створював необхідні виробничі та побутові умови для плідної праці. Зокрема, докладав зусиль до забезпечення житлом сімей працівників інституту. Виняткова працездатність, енергійність і любов до науки директора інституту стали добрим прикладом для всього колективу. Поєднання зусиль фахівців у галузі експериментальної та клінічної ендокринології забезпечило розвиток таких напрямів, як синтез, метаболізм і механізми дії гормонів, їх вплив на мозок, цукровий діабет, репродуктивна ендокринологія, нейроендокринологія, патологія щитоподібної і надниркових залоз, ендокринна фармакологія. За створення і впровадження в медицину хлоритану, ефективного засобу лікування раку кори надниркових залоз і хвороби Іценка-Кушинга, групу науковців інституту на чолі з В.П.Комісаренком нагороджено Державною премією України (1976 р.). Інститут став провідним науково-практичним центром у галузі теоретичної та клінічної ендокринології і гідно продовжує традиції його засновника.

Протягом 25 років В.П. Комісаренко очолював лабораторію патологічної фізіології створеного ним інституту. Він збагатив науку дослідженнями механізму дії гормонів, патогенезу цукрового діабету, захворювань надниркових залоз. Під його керівництвом було експериментально обґрунтовано та здійснено в клініці у хворих на цукровий діабет успішні трансплантації бета-клітин підшлункової залози.

В.П.Комісаренко є автором 253 наукових праць, у тому числі 6 монографій. Він підготував кілька десятків докторів і кандидатів наук.

Навесні 1993 р. В.П. Комісаренко став одним із академіків-засновників Академії медичних наук України. Плідну наукову та науково-організаційну працю вченого відзначено державними нагородами – 5 орденами та 8 медалями, золотою медаллю С.І.Вавілова АН СРСР, премією ім. О.О.Богомольця АН

УРСР (за монографію «Спленін», 1961 р.).

З ім'ям академіка В.П.Комісаренка пов'язана діяльність українського товариства “Знання”, яке він очолював протягом багатьох років. Заслуженого визнання в країні та далеко за її межами знайшла його багаторічна діяльність на захист миру. Як член Всесвітньої ради та голова Республіканського комітету захисту миру В.П.Комісаренко побував у багатьох країнах світу, зустрічався з простими людьми та відомими діячами культури і науки, державними і політичними лідерами.

Василь Павлович Комісаренко пішов з життя 7 квітня 1993 р. на 86-му році життя. Всі, хто особисто знав академіка В.П. Комісаренка, завжди пам'ятатимуть його як видатного вченого і громадського діяча, вимогливого керівника і наставника наукової молоді, людину неабиякої чуйності, доброзичливості та демократичності у спілкуванні.

О.Г.Резніков